

Formativno spremljanje učencev pri slovenščini v 1. triletju osnovne šole

Saša MEZEK ZUPANČIČ

Osnovna šola Vide Pregarc
sasa.mezekzupancic@gmail.com

Anita SMOLE

Osnovna šola Vide Pregarc
nita.smole@gmail.com

Izvleček

V prispevku predstavlja primere, kako lahko učitelj uporabi formativno spremljanje pri pouku slovenščine v 1. triletju osnovne šole, da podpre vsakega učenca ne glede na sposobnosti, posebnosti, interese, motivacijo, zmožnosti in pripravljenost za delo. Pri svojem delu sva vključevali vse elemente formativnega spremljanja: prepoznavanje namenov učenja in meril uspešnosti, zbiranje dokazov, učinkovite povratne informacije, vprašanja v podporo učenju, samovrednotenje in vrstniško vrednotenje. Ugotavljava, da so pri takšnem načinu sodelovanja vsi učenci imeli občutek, da so bolj učinkoviti – vedeli so, kaj se učijo, kaj morajo znati in kako se morajo nečesa naučiti. Bolj so bili motivirani za delo in so raje sodelovali, ker je bil pouk dinamičen. Opazili sva napredek pri učnih dosežkih. Na to pa so imele velik vpliv tudi sprotne povratne informacije in regulacija učenja. Vzpostavili sva varno učno okolje, v katerem so bile napake pojmovane kot priložnost za učenje.

Ključne besede: formativno spremljanje, učenje, slovenščina, 1. triletje osnovne šole

Formative Monitoring of Students in Classes of Slovene in the First Trimester of Primary School

In this paper, we present examples of how a teacher can use formative monitoring in classes of Slovene during the first trimester of primary school to support each student, regardless of their abilities, special features, interests, motivation, aptitude and readiness for work. Our work has included all elements of formative monitoring: identification of learning objectives and success criteria, evidence gathering, constructive feedback, questions to support learning, self-evaluation and peer evaluation. We have found that with this kind of engagement, all students felt more productive; they knew what they were learning, what they needed to know and how they needed to learn it. They were more motivated to work and preferred to participate because the lessons were dynamic. We noticed an improvement in learning achievements, which was also a result of the continuous feedback and regulation of learning. We established a safe learning environment where mistakes were perceived as learning opportunities.

Keywords: formative knowledge monitoring, learning, first trimester of primary school

1 Uvod

Učitelji imamo v razredu veliko različnih učencev. Želimo si videti in slišati vsakega učenca ne glede na njegove sposobnosti, posebnosti, interese, motivacijo, zmožnosti in pripravljenost za delo. Vse te možnosti sva prepoznali v formativnem načinu spremljanja pouka, ki je v našem šolskem prostoru v zadnjih nekaj letih dobil več poudarka. Formativno spremljanje omogoča učencu, da izrazi svojo individualnost, osebni smisel, načrtuje svojo pot učenja, uveljavlja svoje zmožnosti in hkrati ohranja radovednost in ustvarjanje. Najin namen je predstaviti načine izboljševanja učenja in razumevanja, dvig učnih dosežkov in kakovosti znanja, spremljavo individualnega napredka učencev, samovrednotenja in medvrstniškega vrednotenja pri pouku v 1. triletju osnovne šole. Želiva predstaviti primere iz prakse, kako sva formativno spremljanje vnesli v najino poučevanje. Hkrati želiva predstaviti pozitivne učinke in vidike takšnega načina poučevanja pri mlajših učencih.

2 Formativno spremljanje

Formativno spremljanje predstavlja aktualen pristop k poučevanju. William (2013: 13) opredeli formativno spremljanje kot most med učenjem in poučevanjem in izpostavlja pet ključnih strategij. To so:

1. razjasnitev, soudeleženosť pri določanju in razumevanju namenov učenja in kriterijev za uspeh;
2. priprava takšnih dejavnosti v razredu, s katerimi je mogoče pridobiti dokaze o učenju;
3. zagotavljanje povratnih informacij (tudi od učenca k učitelju), ki učence premikajo naprej;
4. aktiviranje učencev, da postanejo drug drugemu vir poučevanja;
5. aktiviranje učencev za samoobvladovanje njihovega učenja.

Pri tako organiziranem pouku po načelih formativnega spremljanja ima učenec veliko možnosti za izražanje individualnosti – išče osebni smisel, načrtuje in udejanja svoje poti, ki so prilagojene njegovim načinom učenja, uveljavlja svoje zmožnosti in interese, ohranja radovednost in ustvarjanje.

Formativno spremljanje bo učinkovito, če vzpostavimo pet elementov formativnega spremljanja.

2.1 Elementi formativnega spremljanja

Najprej je treba prepoznati namene učenja in določiti jasne cilje, nato načrtovati in postavljati učinkovita vprašanja, potem je treba poskrbeti za učinkovite povratne informacije in vključiti še samovrednotenje lastnega učenja. Učinkovitost učenja pa okrepimo še z aktivnim vrstniškim sodelovanjem in vrednotenjem (Holcar Brunauer idr., 2016).

2.2 Nameni učenja in merila uspešnosti

Načrtovanje pouka se začne z opredelitvijo ciljev. Dozdajšnja praksa je bila, da je učitelj učni proces načrtoval skladno z učnimi cilji, zapisanimi v učnem načrtu. V večini so zapisani v strokovnem jeziku, ki pa učencem ni razumljiv. Če pa želimo, da učenci samostojno usmerjajo svoje mišljenje, čustva in vedenje za doseg ciljev, moramo cilje

preoblikovati. Učencem tako predstavimo namene učenja, da razumejo, kaj se bodo naučili, tako se lahko osredotočijo na nalogo in prepoznajo, katera znanja bodo razvili. Navsezadnje pa učenci na tak način prevzamejo tudi skrb nad lastnim učenjem in razvijajo dogovoren odnos do učenja. Z nameni učenja učence seznanimo na začetku učne ure oz. učnega sklopa in se k njim večkrat vrnemo tudi med učno uro. Nameni učenja morajo biti jasni, dosegljivi in povezani z dolgoročnimi cilji. Osredotočeni morajo biti na učenje in zgoj na nalogo ali dejavnost. Zapisani morajo biti v učencem razumljivem jeziku in na vidnem kraju, da jih lahko kadarkoli preberejo. Učencem morajo biti v pomoč pri usmerjanju njihovega učenja (Holcar Brunauer idr., 2016).

Nameni učenja so izpeljani iz učnih ciljev, lahko so oblikovani skupaj z učenci in zapisani v jeziku, ki je učencem razumljiv. Merila uspešnosti omogočajo odgovoriti na vprašanje, kako vem, da sem dosegel namene učenja oz. da sem uspešen.

Merila uspešnosti:

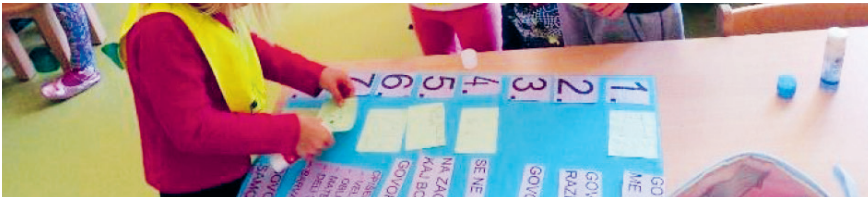
- so povezana z učnimi cilji oz. nameni učenja in standardi znanja;
- morajo biti specifična, konkretna in realna;
- morajo biti jasna in razumljiva učencem;
- vsebujejo besede, ki opisujejo znanje, razumevanje, spretnosti, razmišljanje;
- so zapisana v 1. osebi ednine;
- se nanašajo na končne izdelke in kakovost procesa učenja;
- pokažejo realno sliko o tem, kdaj bodo uspešni oziroma kakšen je odličen izdelek;
- so učinkovitejša in bolj razumljiva, če so sooblikovana z učenci;
- so namenjena učencem, da presodijo, kako uspešno je njihovo učenje in kako napredujejo glede na zastavljene namene učenja (Holcar Brunauer idr., 2016).

Raziskave kažejo, da so učenci, ki so poznali namene učenja in merila uspešnosti, bolje in dlje časa osredotočeni na delo ter so bolj motivirani in aktivni pri učenju. Hkrati so učenci bolj učinkoviti pri prevzemanju odgovornosti za svoje učenje (Holcar Brunauer idr., 2016). To sta kot pomembno izpostavila tudi Black in Wiliam (2012).

 DEKLAMACIJA PESMI <small>USPEŠEN BOM, KO ...</small>	
GOVORIM GLASNO.	
GOVORIM TEKOČE (SE NE USTAVLJAM).	
GOVORIM RAZLOČNO.	
SE NE PONAVLJAM.	
POVEM NASLOV PESMI IN AVTORJA.	
PESEM ZNAM NA PAMET.	
GOVORIM DOŽIVETO.	

Slika 1. Merila uspešnosti za učenje pesmi, narejena z učenci v 1. razredu.

Učenci so ob poslušanju primerov deklamacij prepoznali, kdaj bodo uspešni pri deklamiranju pesmi (Slika 1).

Slika 2. Skupinska izdelava plakata meril uspešnosti, narejena z učenci v 1. razredu.

Učenci so po skupinskem oblikovanju meril izdelali stenski plakat (Slika 2).

Slika 3. Merila uspešnosti za govorno nastopanje, narejena z učenci v 1. razredu.

Z učenci smo skupaj poiskali merila uspešnosti za govorno nastopanje (Slika 3). Tema je bila opis najljubše igrače.

S tem, ko smo skupaj z učenci oblikovali merila uspešnosti v jeziku, ki je njim razumljiv, smo določili, kaj morajo znati, da bodo uspešno opravili nalogo. Hkrati so vnaprej postavljena merila uspešnosti učence usmerjala pri načrtovanju učnega procesa – tako so se ves čas spraševali, kaj jim gre dobro in kaj še morajo narediti, da bodo uspešni pri pripravi in izvedbi govornega nastopa.

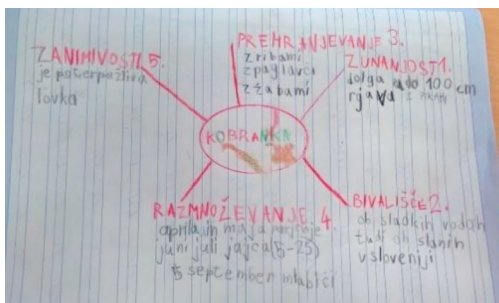
2.3 Dokazi

Dokazi so viri (zbirke) podatkov in ugotovitve, ki se nanašajo na procese učenja in dosežke učencev. Zbiranje dokazov omogoča učitelju vpogled v znanje učenca. Poznamo različne vrste dokazov (Tabela 1).

Tabela 1: Vrste dokazov

Dokazi, ki izhajajo iz pogovorov med poukom	Dokazi, ki izhajajo iz opazovanj	Izdelki kot dokazi
<ul style="list-style-type: none"> vprašanja in odgovori, intervjuji, okrogle mize učencev, samovrednotenje in vrstniško vrednotenje, refleksija učencev, problemsko raziskovalno vprašanje ... 	<ul style="list-style-type: none"> razvoj zmožnosti učencev (avdio, video posnetki), učenčevo načrtovanje in izvajanje dejavnosti, dela učencev v skupinskih, sodelovalnih dejavnostih, prispevek učenca k skupinskemu dosežku, razvoj pojmov ... 	<ul style="list-style-type: none"> digitalne predstavitve: projekcija, spletna stran, fotografija, film, skladba, medijska orodja: časopis, reklama, prospekt, uvodnik, oglas, strip, poročilo, članek, reportaža, temeljna pisna besedila: spis, poročilo, pismo, novica, scenarij, vizualne predstavitve: stenska slika, plakat, diagram, oglasna deska, skica, ustne in praktične predstavitve: eksperiment, dramatizacija, igra vlog, skladba, zapeta pesem ...

Namen zbiranja dokazov o učenju je ugotavljanje skladnosti ali razkoraka med obstoječim in želenim učnim dosežkom. Na podlagi dokazov učitelj prilagaja procese poučevanja in usmerja učenčeve procese učenja.

Slika 4. Dokaz o učenju, narejen z učenci v 2. razredu.

Učenci so pripravili miselni vzorec za govorni nastop (Slika 4).

Slika 5. Dramatizacija v 2. razredu.

Učenci so ob vnaprej postavljenih merilih uspešnosti dobre dramatizacije odigrali lutkovno predstavo (Slika 5).

Slika 6. Učenje govornega nastopa v 2. razredu.

Učenci so se v šoli samostojno pripravljali na govorni nastop ob upoštevanju vseh povratnih informacij v fazi priprave (Slika 6).

Na podlagi zbiranja dokazov o učenju sva prilagodili proces poučevanja. Pripravili sva dodatne učne dejavnosti, s katerimi sva usmerjali učenčeve procese učenja.

2.4 Povratna informacija

Wiggins pravi, da je povratna informacija podatek o tem, kako učenec napreduje v prizadevanjih, da bi dosegel cilj (Holcar Brunauer idr., 2016) in je ključna v vseh fazah učnega procesa. Učence usmerja in spodbuja, da dosežejo zastavljeni cilj. Učinkovita je takrat, ko učencu pove, do kod je prišel in katere stopnje znanja je že dosegel, spodbudi ga k iskanju pomanjkljivosti, hkrati pa mu nudi možnost in pot za odpravljanje le-teh (Razdevšek Pučko, 2004).

Povratna informacija, ki jo dobi učenec med učenjem, ima vlogo, da usmerja učenca pri nadaljnjem učenju. Lahko jo dobi od drugih

(od učitelja, sošolcev, staršev ipd.), lahko pa jo dobi na podlagi lastnega opazovanja. Younker pravi, da je kakovostna povratna informacija večsmerna – od učitelja k učencu (tako učenec prepozna namene učenja), od učenca k učencu in od učenca k učitelju (učitelju pomaga ugotavljati učenčeve potrebe in na podlagi teh načrtovati nadaljnje učne dejavnosti) (Holcar Brunauer idr., 2016)

Pri oblikovanju moramo biti pozorni na to, da je:

- pravočasna in primerno pogosta;
- razumljiva, jasna in povezana z nameni učenja ter kriteriji uspešnosti;
- konkretna, specifična in uporabna;
- vsebuje naj predlog, kako izboljšati dosežek oz. izdelek.

Učenec s povratno informacijo:

- pridobi podatek, kako napreduje, kako mu gre v procesu, da bi dosegel namen učenja;
- uvidi razkorak med trenutnim stanjem in končnim namenom učenja;
- pridobi možnost in pot za odpravljanje pomanjkljivosti;
- pridobi orodje za samovrednotenje dosežkov;
- usmerja svoje učenje;
- dobi priložnost za dialog z učiteljem in sošolci;
- ozavešča napredek, kar ugodno vpliva na njegovo samozavest;
- pridobi veselje do učnega uspeha.

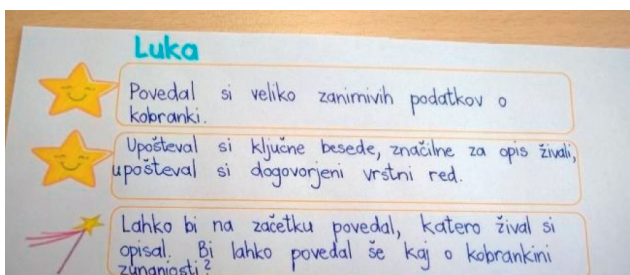
Učitelju pa povratna informacija:

- pomaga ugotoviti, kaj učenec potrebuje, glede na to potem načrtuje pouk;
- pred seboj ima bolj motivirane učence;
- omogoča uvid v različne učne poti učencev;
- pomaga pridobiti samoorganizirane učence (Holcar Brunauer idr., 2016).

Slika 7. Medvrstniške povratne informacije, nastale pri pripravi govornega nastopa v 2. razredu.

Učenci so drug drugemu podali povratno informacijo, kako uspešno so izvedli govorni nastop (Slika 7). Uporabili so orodje dve zvezdici, ena želja. To pomeni, da so glede na merila uspešnosti podali dve pohvali in en predlog za izboljšavo.

Slika 8. Orodje za podajanje povratne informacije.

Učiteljica je po govornem nastopu učencu podala pisno povratno informacijo v fazi priprave govornega nastopa (Slika 8).

Učenci so na podlagi povratne informacije učitelja, vrstnikov in samovrednotenja načrtovali lasten napredek in tako lažje dosegali zastavljeni cilj.

2.5 Vprašanja v podporo učenju

Meniva, da imajo pomemben vpliv na kakovostne dosežke učencev vprašanja. Učitelji zastavljamo vprašanja učencem v vseh fazah učnega procesa. Vprašanja pa so veliko bolj učinkovita, če so

premišljeno zastavljena in je treba že vnaprej razmišljati o tem, kakšna vprašanja bomo zastavljali. Učitelji z vprašanji ugotavljamo, kaj učenci že vedo, kako razmišljajo, kaj jih zanima. Z vprašanji učence spodbujamo h globljemu razmišljanju in učenju, z njimi ugotavljamo, kakšno je razumevanje učencev in kako se ti učijo. Vprašanja pa učencem pomagajo tudi pri samoregulaciji učenja (Holcar Brunauer idr., 2016). Dobra vprašanja so tista, ki spodbujajo, preverjajo in ugotavljajo tiste vidike znanja in miselnih procesov, ki jih želimo spodbujati ali preveriti. Gre za usklajenost z nameni učenja. Značilnosti dobrih vprašanj so še:

- vprašanja so načrtovana in povezana z nameni učenja;
- praviloma so to odprta vprašanja;
- učencem omogočajo dovolj časa za premislek in odgovor;
- za odgovore je potrebno sodelovanje s sošolci;
- se stopnjujejo po zahtevnosti;
- z njimi učitelj spodbuja učence k pojasnjevanju in utemeljevanju odgovorov;
- vse učence spodbujajo k sodelovanju in medsebojnemu zastavljanju vprašanj;
- vprašanja si zastavljajo tudi učenci med seboj;
- vprašanj je manj in so tista dobra.

Učitelj učence tudi spodbuja k zastavljanju kakovostnih vprašanj, tako da ustvari varno učno okolje in učencem sporoča, da so vprašanja zaželena. Učitelj je zgled kakovostnega zastavljanja vprašanj, vprašanja naredi zanimiva in zabavna, nagradi domiselna vprašanja ter pri učencih utrjuje kulturo zastavljanja vprašanj. Učenčeva učna pot je tako jasno strukturirana in podprta, učenci se bolj zavedajo, kako naj razmišljajo, zavedajo se, kaj je kakovostno znanje, hkrati pa jih vprašanja spodbujajo k razmišljanju in dajanju bolj kompleksnih odgovorov (Holcar Brunauer idr., 2016).

Slika 9. Intervju z Rdečo kapico v 1. razredu.

Slika 9 prikazuje intervju z glavno osebo pravljice. Učenci so ji postavljali vprašanja ter tako izkazovali svoje poznavanje glavnega književnega junaka. Pri tem so za književno osebo iskali primeren glas in ga spreminjali glede na spreminjajoče se lastnosti osebe.

Učence sva učili postavljati vprašanja, s katerimi so nadgrajevali miselne procese. Učenci so najprej postavljali vprašanja nižjih taksonomskih ravni, nato pa so z najino pomočjo napredovali na vprašanja z višjo taksonomsko ravno.

2.6 Samovrednotenje, vrstniško vrednotenje

»Samovrednotenje je zmožnost realne presoje lastne uspešnosti. Sestoji iz dveh korakov:

- a) Učenci pregledajo dokaze o doseganju namenov učenja, jih analizirajo in primerjajo s kriteriji uspešnosti.
- b) Nato samostojno sprejemajo odločitve:
  - o tem, v kolikšni meri so dosegli namen učenja;
  - o kakovosti njihovega načina učenja;
  - o nadaljnjih korakih, ki so potrebni za doseganje njihovih ciljev;
  - o spremembah v načinu učenja, ki jih bodo naredili« (Holcar Brunauer idr. 2016: 3).

Učenci morajo razumeti učne namene in merila uspešnosti, da lahko kakovostno vrednotijo. Sprašujejo se, katera merila uspešnosti že dosegajo, katerih še ne, kaj morajo napraviti in kako, da bodo dosegli še te.

Učitelj učence spodbuja, da samovrednotijo dosežke, prav tako pa tudi kakovost učenja. Učenci tako vejo, kaj morajo narediti pred učenjem, med učenjem in po učenju. Učitelj glede na rezultate samovrednotenja načrtuje nadaljnje učne korake.

Slika 10. Primer medvrstniškega vrednotenja v 2. razredu.

Učenca sta po branju podala povratno informacijo drug drugemu glede na vnaprej izdelana merila uspešnosti branja (Slika 10).

Slika 11. Primer vrednotenja procesa učenja v 1. razredu.

Učenci so z metanjem kocke vrednotili svoj proces učenja (Slika 11). Pri tem so se spraševali, kaj jim je šlo dobro, kaj morajo izboljšati, kdo jim lahko pri tem pomaga, kako so se najlažje učili, s kom so najbolje sodelovali ter kako so se počutili med učenjem.

Slika 12. Primer samovrednotenja v 1. razredu.

Učenci so se samovrednotili ob vnaprej izdelanih merilih uspešnosti branja (Slika 12). S tem, ko sva jih spodbujali, da morajo vrednotiti lastne dosežke, so učenci vedeli, katera merila uspešnosti že dosegajo in kje še potrebujejo dodatno vajo oziroma spodbudo za napredek.

3 Primeri izvedenih dejavnosti formativnega spremljanja pri slovenščini

Učinkovitost formativnega spremljanja spoznamo šele, ko ga dejansko začnemo vpeljevati v sodelovanje z učenci. Formativno spremljanje sva uporabljali za uresničevanje ciljev jezikovnega in književnega pouka v okviru vseh sporazumevalnih dejavnosti: pogovarjanja, dopisovanja, poslušanja, branja, govorjenja in pisanja. Predstavljene dejavnosti, ki se nanašajo na jezik, sva načrtovali na področju: jezikovne, narodne in državljanske zavesti; jezikovne in slogovne zmožnosti ter zmožnosti pogovarjanja, poslušanja, govornega nastopanja, branja in pisanja ter metajezikovne zmožnosti. Na področju književnosti pa sva razvijali recepcijske zmožnosti z branjem, poslušanjem, gledanjem uprizoritev umetnostnih besedil in z govorjenjem ter pisanjem o njih ter recepcijske zmožnosti s tvorjenjem, (po)ustvarjanjem ob umetnostnih besedilih (pisanje, interpretativno branje, govorjenje) (Poznanovič Jezeršek idr., 2018). Primere izvedenih dejavnosti z učenci sva s slikami prikazali pod teoretično predstavljenimi elementi formativnega spremljanja (Slike 1–12).

4 Zaključek

Z dejavnostmi, ki sva jih predstavili, lahko učitelj oblikuje pouk po meri vsakega učenca – tistega, ki stvari usvaja hitreje, in tudi tistega, ki rabi več časa. Tak pouk je pri učencih vzbudil interes za učenje, iskanje osebnega smisla, načrtovanje in udejanjanje svojih učnih poti, uveljavljanje svojih zmožnosti in interesov ter ohranjanje radovednosti in razvijanje ustvarjalnih potencialov. Prav tako se pri takšnem pouku izboljšajo medsebojni odnosi, dosežki vseh učencev pa so bolj kakovostni. Njihovo znanje je trajnejše, zmorejo povezovati znanje z različnih področij in znajo rešiti tudi naloge zahtevnejših ravni. V prihodnje želiva v povezavi s formativnim spremljanjem pri učencih razvijati besedišče, uvesti zastavljanje osebnih ciljev in sistematično vključiti mesečno evalvacijo osebnih ciljev na posameznih področjih. Prav tako bova še naprej iskali možnosti za krepitev močnih in odkrivanje šibkih področij učencev, uvajali nove strategije dela in se spraševali, kako ohranjati motivacijo učencev za delo.

5 Literatura

- Black, P. in Wiliam, D. (2012). Assessment for learning in the classroom. V J. Gardner (ur.), *Assessment and Learning* (str. 11–32). London, Združeno kraljestvo: Sage.
- Holcar Brunauer, A. idr. (2016). *Formativno spremljanje v podporo učenju*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Poznanovič Jezeršek, M. idr. (2018). *Program osnovna šola. Slovensščina. Učni načrt (posodobljena izdaja)*. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport: Zavod RS za šolstvo. Dostopno prek: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_slovenscina.pdf (31. 1. 2023).
- Razdevšek Pučko, C. (2004). Formativno preverjanje znanja in vloga povratne informacije. *Sodobna pedagogika*, 55(1), 126–139. Ljubljana: Zveza društev pedagoških delavcev Slovenije.
- Wiliam, D. (2013). Vloga formativnega vrednotenja v učinkovitih učnih okoljih. V Sentočnik, S. (ur.), *O naravi učenja*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.